

Voorwoord

‘Men zei: “De CHU is een Unie, niet een partij”’, zo herinnerde oud-partijsecretaris J.W. van Gelder zich bij de opheffing van de Christelijk-Historische Unie (CHU) op 11 oktober 1980. Op die dag ging de Unie op in het Christen Democratisch Appèl (CDA), samen met de Anti-Revolutionaire Partij (ARP) en de Katholieke Volkspartij (KVP). Anders dan deze betrekkelijk hecht georganiseerde massapartijen was de CHU lange tijd formeel niet meer dan een landelijke federatie van kiesverenigingen. De christelijk-historischen koesterden hun Unie als een politieke familie. In tegenstelling tot de antirevolutionairen, katholieken of sociaaldemocraten stonden zij huiverig tegenover de politieke partij als organisatie. Politieke machtsvorming stond niet voorop, maar de ‘macht van het beginsel’: het ging niet om de ‘majoriteit’ (de meerderheid der kiezers), maar om de ‘autoriteit’ (het gezag van het woord Gods). Hierbij paste geen dominante leider, principiële scherpslijperij of hoogoplopende politieke hartstocht. Unievoorzitter O.W.A. Baron van Verschuer typeerde zijn partij bij de oprichting van het CDA treffend als een ‘vriendenkring van redelijke relativerende mede-lotgenoten’.

De CHU heeft tot op de dag van vandaag maar weinig belangstelling genoten vanuit historisch-wetenschappelijke hoek – in tegenstelling tot de beide andere partijen die in het CDA opgingen. De geringe historische interesse voor de Unie heeft te maken met haar specifieke aard en origine. Waar ARP en KVP (en haar voorloper, de Rooms-Katholieke Staatspartij) vooral de politieke exponent waren van naar emancipatie strevende groeperingen (de gereformeerde ‘kleine luiden’ en de eeuwenlang achtergestelde katholieken), was de CHU het politieke onderkomen van overwegend Nederlands-hervormden, die in velerlei opzicht in het negentiende-eeuwse Nederland de boventoon voerden. Zij hadden van nature weinig op met de vorming van eigen organisatorisch-ideologische bolwerken waarin gereformeerden en katholieken zich hadden verschanst; het ging ‘niet [om] de handhaving en glorie van de eigen zuil, maar de eenheid der natie’. Van verzuiling was de CHU niet gediend, waardoor haar erfenis minder geprononceerd is dan die van de ARP of de sociaaldemocratie.

Doordat politieke machtsuitoefening niet haar primaire doel was en zij meer als ‘stille kracht’ in het bestuur van land, provincie en gemeente fungeerde, kon de Unie minder dan andere grote partijen bogen op klinkende resultaten en zichtbare successen. Zij had ook niet zo de behoefte om haar bijdrage aan het Nederlandse staatkundig bestel nadrukkelijk uit te dragen. Over het organisatorische vermogen van de CHU en haar opvatting van politiek bedrijven werd door buitenstaanders wel meewarig gedaan. Ongetwijfeld heeft dit alles aan de matige aandacht van de geschiedwetenschap bijgedragen. Wat over de CHU is gepubliceerd, is vooral uit eigen kring afkomstig. Het enige wetenschappelijke werk dat is gewijd aan de Unie is *De Christelijk-Historische Unie (1908-1980). Enige hoofdlijnen uit haar geschiedenis* van Hans van Spanning uit 1988, die eerder beleidsmedewerker van de Tweede Kamerfractie van de CHU en het CDA was. Deze dissertatie kan echter niet worden beschouwd als een veelomvattende monografie, zoals al tot uitdrukking komt in de ondertitel. Vervolgens duurde het tot 2007 voordat de eerste moderne biografie van één van de leiders van de Unie verscheen (jonkheer D.J. de Geer).

Lange tijd werd de geschiedenis van politieke partijen gedomineerd door het model van de strak georganiseerde massapartij, waardoor stromingen die van dit type afweken weinig aandacht kregen – zoals de CHU. Honderd jaar na de oprichting van de Unie op 8 juli 1908 is er daarom alle aanleiding voor een moderne historische studie over deze partij. Dit boek wil inzichtelijk maken wat christelijk-historische politiek inhield. Daarbij zal ruime aandacht worden geschonken aan de opvattingen van de Unie over de eigen partij en haar wijze van politiek bedrijven. De studie is niet alleen een geschiedenis van de CHU, maar ook van haar verschijningsvorm. Meer dan haar parlementaire werkzaamheid staan de partijcultuur en de christelijk-historische mentaliteit centraal.

De financiële middelen voor dit onderzoek zijn bijeengebracht door het Ubbo Emmiusfonds van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Naast donaties van oud-leden van de CHU leverden de volgende stichtingen van christelijk-historische signatuur een bijdrage: de Stichting Het Christelijk-Historisch Genootschap, de Stichting A.F. de Savornin Lohman, het Kruisinga Fonds, de Stichting ter bevordering van de Christelijke Pers in Nederland en de Mr. H.K.J. Beernink-Stichting. Prof.dr. E. Bleumink en drs. F.R.H. Smit van het Ubbo Emmiusfonds hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het bijeenbrengen van de middelen.

Voor het project, dat werd uitgevoerd onder auspiciën van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP) van de RUG tekenden M. ten Hooven en dr. R. de Jong. Overeenkomstig de christelijk-historische traditie van gescheiden verantwoordelijkheden hebben zij in alle vrijheid hun teksten kunnen schrijven. Het voor deze gelegenheid ingestelde ‘Curatorium CHU-geschiedenis’ (bestaande uit representanten uit de ‘oude’ CHU) trad op als kwartiermaker van het project in de kring van de Unie en legde contacten die voor het onderzoek nuttig waren. Het Curatorium bestond uit prof.dr. E. Bleumink (voorzitter), J.

Baarda, jhr.drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland, drs. W.J. Deetman, prof.dr.mr. H. Franken, dr. R.J.H. Krusinga en prof.dr. A. Wattel. Een commissie bestaande uit prof.dr. D.F.J. Bosscher (hoogleraar Eigentijdse Geschiedenis aan de RUG), prof.dr. H. te Velde (hoogleraar Vaderlandse Geschiedenis aan de Universiteit Leiden) en dr. G. Voerman (directeur van het DNPP) heeft de wetenschappelijke kant van het project bewaakt. Daarnaast becommentarieerde dr. A. van Kessel van het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis van de Radboud Universiteit Nijmegen de teksten van De Jong. H. Visser verzorgde de kaarten met verkiezingsuitslagen.

De CHU werd tijdens haar bestaan in de periode 1908-1980 nogal eens voor ouderwets en negentiende-eeuws versleten. Nu de glorie van de massapartijen tanende is – hun electorale fundamenten brokkelen immers af en leden keren hen de rug toe – wordt het wellicht tijd voor een herwaardering van organisatorische alternatieven als de CHU, met haar netwerk-achtige organisatie, afkeer van discipline en centralisatie, relativeringsvermogen, dualisme en ruimte voor personen. Dit boek kan wel eens van meer actueel belang zijn dan men op het eerste gezicht zou denken.

Gerrit Voerman, directeur Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (RUG)

Groningen, juli 2008